

Een dood vogeltje...

Fernand Rochette

■ **Zwartkop vrouwtje. Het vrouwtje van de zwartkop heeft in tegenstelling tot het mannetje een roestbruin petje op haar kop.**
Foto Vilda © Hugo Willockx

Mijn buurman Fons leeft voor zijn tuin. Al wat erin beweegt heeft zijn aandacht. Gisteren kwam hij bezorgd met een dood vogeltje in zijn handpalm ons terras opgestapt. *"Heeft zich tegen onze achterruit te pletter gevlogen. Ik denk dat het een tijftjaf is"* begint Fons zijn verhaal. Alvorens Fons te zeggen dat het geen tijftjaf betreft, wil ik toch zonder al te melig te worden zeggen dat zo'n dood vogeltje een mens toch altijd wat beroert, zeker als je een vogelaar bent, ook al weet ik maar al te goed dat elke dag miljoenen jonge zangvogeltjes de volgende dag niet halen. *"Fons ik denk dat het een zwartkop is. Een vrouwtje nog wel"* zeg ik, terwijl ik op het bruine kruintje wijs op de verder grijsbruine mantel. Samen luisteren we via een app op mijn smartphone nog even naar de ongelooflijke jubelzang van een mannetje dat wellicht ook dit vrouwtje blij verrast zou hebben.

Vrij snel schakelen we over naar de doodsoorzaak. Een simpel venster, dat zoveel vogels, groot en klein, wereldwijd keihard confronteert met de virtuele realiteit. Want waarom zou je niet doorvliegen als vlak voor je bek wolven, bommen en groen gras zo mooi worden weerspiegeld?

We staan er amper bij stil dat jaarlijks wereldwijd een miljard vogels sneuvelt tegen ruiten, vooral van onze immense glazen paleizen die wij appartementsblokken noemen. We filosoferen samen over onze verantwoordelijkheid ter zake. Bouwen met minder vensters zien we zeker niet zo zitten. Maar we hebben al zo vaak ramen gezien met die zwarte silhouetten van vogels erop. Deze dienen niet zozeer om vogels af te schrikken maar om het venster zichtbaar te maken. Toch lijken deze eerder druppels op een hete plaat en dus niet zo efficiënt. Een andere mogelijkheid is aan de binnenzijde van je huis planten ophangen die de vogel tijdig waarschuwen dat hij er niet zomaar kan doorheen vliegen, en ja vogelvriendelijk glas bestaat ook al. Dit is echter zeer duur en dat om een paar vogeltjes te redden!

"En de katten dan", oppert Fons. Inderdaad. Al jaren zwerven verschillende katten door onze tuinen en dit is maar al te goed te merken aan de dalende vogelbedrijvigheid. We zijn natuurliefhebbers, we houden beiden van dieren en ja, ook van katten, en we willen zeker geen slechte relatie met zoveel kattenvrienden. We kunnen echter niet naast de feiten. Ik las dat Nederland 3,5 miljoen katten heeft en dat deze jaarlijks goed zijn voor het vangen van meer dan 141 miljoen zangvogeltjes. Het aantal katten per gezin beperken zou wellicht geen slecht idee zijn en je kat de bel aanbinden, zodat vogeltjes op tijd hun biezen

kunnen pakken, zou ook niet slecht zijn. Tenslotte, welke kat zal er om rouwen. Ze eten hun vangst niet eens op.

Ik wil Fons verder geruststellen en vertel hem dat onze zangvogels gemiddeld amper 1 tot 3 jaar oud worden en dat de meeste zangvogels zelfs hun eerste verjaardag niet kunnen vieren met een vers rupsje en piertje. Niet-zangvogels worden gemiddeld 5 tot 25 jaar. Ons oudst geregistreerd winterkoninkje was 5 jaar, de oudste pimpelmees 10 jaar en merel 20 jaar. Allen zouden ze jaloers kunnen zijn op onze oudst gekende vogel, de Layson albatros 'Wisdom' genaamd, die 67 jaar is, en vorig jaar nog haar ei legde.

Waar sterven onze vogels zoal aan?

Deze bedenkingen voerden ons verder en we vroegen ons af welke de belangrijkste oorzaken zijn voor de grote vogelsterfte en of wij mensen daar wat kunnen aan verhelpen. Zetten we eerst even de meest voorkomende 'natuurlijke oorzaken' op een rijtje.

Natuurlijke oorzaken

Gebrek aan voedsel is zeker een belangrijke reden. Denken we maar aan lange, stevige winters met veel sneeuw en ijs. Bij langdurige sneeuwval moet zelfs de kerkuil verhongeren omdat hij geen veldmuizen meer kan vangen. En onze ijsvogel, die ondanks zijn naam van geen ijs weten wil, kan immers bij ijs op vijvers, beken en sloten zijn geliefkoosde stekelbaarsjes niet meer vangen. Allerhande ziektes met **schimmels en virussen** zijn ook de vogels

■ Crash vogeltje. Tekening Steven Brabant

■ Boven: De voorbije jaren hield het usutavirus danig huis onder de merelpopulatie.

Foto Vilde © Yves Adams

■ Rechts: Mannetje sperwer is verantwoordelijk voor het aanbrengen van voedsel voor vrouw en kroost. Foto Vilda © Rolin Verlinde

niet vreemd en zorgen regelmatig voor vele slachtoffers. Ook veel **parasieten** vormen een bedreiging voor vogels groot en klein. Onze merelpopulatie werd de voorbije jaren in bepaalde streken van ons land aardig uitgedund door het usutavirus. We moeten dit natuurlijk niet te eng regionaal zien en denken dat merels of andere vogels uitgeroeid zijn omdat wij in Herent of Vlaams-Brabant geen merels meer ontmoeten.

Dat **katten** lelijk kunnen toeslaan, zegden we al, maar ook andere **roofdieren** zoals vossen, wezels en uiteraard roofvogels, kraaien en eksters lusten ook wel een eitje of een vogeltje.

We mogen ook niet vergeten dat veel jonge vogels, vooral nestblijvers, sterven als één of beide **ouders sterven**. Bijzonder gaat het eraan toe bij de sperwer. Jonge sperwers worden door het vrouwtje gevoerd. Het mannetje vangt zijn prooi en brengt ze tot op een voederplek aan de rand van het nest. Als het wijfje doodgaat zal het mannetje de rol van zijn partner niet overnemen en zijn de jongen veroordeeld om te sterven. Bizar toch. En ja, sperwers die vliegen zich al jagend tussen de struiken ook soms te pletter tegen onze ruiten. "Goede zaak hé Fons," zeg ik wat uitdagend. Fons kijkt me ongelovig aan tot ik hem vertel dat de sperwerman wel 15 zangvogels moet vangen om zijn opgroeiende kroost, zichzelf en zijn vrouwtje in leven te houden. Uiteraard wens ik noch de zwartkop, noch een sperwer deze onnatuurlijke dood toe. Natuurlijke doodsoorzaken en natuurlijke vijanden, kortom eten en gegeten worden, horen bij de natuur. Iedereen heeft in de voedselkringloop zijn rol. Wat voor ons soms zo wreed lijkt, is de logica van de natuur, en vogels zijn bijzonder flexibel en aangepast. Waarom zou de koolmees tot drie broedsels van acht tot dertien eieren hebben, denk je?

Vele van onze vogels, vooral kleine zangvogels, rietzangers, zwaluwen, vliegenvangers die hoofdzakelijk leven van kleine insecten, vinden tijdens onze winters hier nog amper eten. Om te overleven trekken ze dan naar het Middellands zeegebied en velen nog verder naar Afrika tot ver voorbij de Sahara. Deze **trektochten** zijn meer dan risicovol en vergen enorm veel energie van deze vogels. De sterfte door stormen, ook zandstormen, door uitputting en gebrek aan voedsel en confrontatie met roofvogels mag niet onderschat worden. Vaak slaagt slechts een klein percentage trekvogels erin om in het voorjaar terug te keren om een nieuw gezin te stichten.

Onnatuurlijke oorzaken

Wat de 'onnatuurlijke' doodsoorzaken betreft hadden we het al over de nefaste gevolgen van **glas**, maar er zijn er jammer genoeg nog zoveel anderen.

Het **verkeer** kost ook jaarlijks duizenden slachtoffers onder de vogels. En op zee zorgen bewuste **olieelozingen** en olievlies door ongevallen met tankers voor een traag en pijnlijk einde van talloze zeevogels. Zeevogels, ijverig op zoek naar voedsel slikken ook vele **plasticdeeltjes** in die zich opstapelen in maag en ingewanden en dit wordt hen uiteindelijk ook fataal. Het hoeft toch geen betoog dat wij mensen daar echt iets kunnen aan doen. Ik laat jou dus zelf de conclusies trekken. Zo beland ik bij een ander monster voor de vogels, onze **windturbines**, gevaartes die zorgen voor energie dankzij de gratis geleverde wind. Een mooi verhaal om energie opgewekt met fossiele brandstoffen, kolen, bruinkool, en kernenergie geleidelijk aan te kunnen weren. Welke ijveraar voor een leefbare wereld zou daar niet achter staan? En toch... ook windmolens hebben niet alleen voordelen.

Al langer dan vandaag werd vastgesteld dat windturbines nefast zijn voor vele vogels. Deze vaststellingen hebben al geleid tot het zoeken naar **vogelvriendelijke oplossingen**. Zo worden windturbines gelukkig niet willekeurig neer geplant. Thans wordt eerst nagegaan of er geen grote broedgebieden in de omgeving zijn, of er zich geen pleister- en rustplaatsen bevinden en vooral of de windturbines niet gepland zijn op belangrijke gekende routes van trekvogels. Er lopen reeds experimenten in Noorwegen waaruit blijkt dat een simpele lik zwarte verf op één van de wieken de vogelsterfte enorm kan doen dalen. Zo zie je maar... en als al onze hoogspanningskabels en elektriciteitsdraden straks onder de grond liggen, hebben we weer zoveel vogelleed bespaard. Nu hoor ik een zwaluwvriend al opperen: *"Waar gaan onze boerenzwaluwen dan verzamelen voor hun vertrek naar het zuiden?"* Wees gerust, ze zullen wel een alternatief vinden, want onderschat vogels niet.

Ook de **mens** mogen we niet onderschatten. Hoe ontwikkeld hij ook is, hij heeft nog steeds zijn minder fraaie kanten. De mens was vroeger, toen hij nog niet sedentair leefde, jager op dieren, en dus vogels. Hij jaagde uit noodzaak, om te overleven. Vandaag is die noodzaak zeker in ontwikkelde landen verdwenen, maar het jachtinstinct zit toch nog in onze genen. Let wel, ik heb het hier niet over het door wetten en regels gecontroleerde jagen, maar een paar aspecten breng ik toch graag even onder je aandacht, nl. de **vogelvangst** en de ongebreidelde **jacht** in het Middellands zeegebied.

Tijdens mijn lagere schoolperiode, in de jaren vijftig dus, werden talloze vogels nog gevangen met netten en kreeg men van de duivenbond zelfs 40 frank, de prijs van vier broden, voor elke gedode roofvogel. Tussen 1951 en 1964 werden zo 106 521 roofvogels gedood!

■ Kerkuil verkeersslachtoffer. Foto Vilda © Yves Adams

■ Vogelvangst, hier ringmus, met lijmstokken op Cyprus. Foto Vilda © Lars Soerink

De eerste roofvogel die beschermd werd, is de torenvalk in 1961. Men was mild voor hem omdat hij zoveel muizen pakte. Men moest tot in 1966 wachten totdat alle roofvogels beschermd werden. De vogelvangst met netten, vooral kleine zangvogels die aardig wat centen oprachten, werd in 1972 afgeschaft door toenmalig minister van landbouw Leo Tindemans.

We prijzen ons gelukkig dat dit voor ons land tot een ver verleden hoort. Jammer genoeg is dit voor verschillende landen rond de Middellandse Zee niet het geval. Wij stelden al dat trekvogels zoveel natuurlijke obstakels moeten trotseren, maar het grootste obstakel tot op vandaag is de jagende mens. In Malta, Libanon, Cyprus, Egypte, Italië en Griekenland worden tot op vandaag massaal vogels gevangen met kilometerslange netten, lijmstokken, maar ook massaal afgeschoten. Eén op vijf van onze trekvogels geraakt alleen daarom niet eens in Afrika. Dit gebeurt hoofdzakelijk voor geldgewin, maar in Malta betreft het blijkbaar een sport, een soort kleiduitschieten, maar op echte vliegende vogels dan. Dankzij de organisatie Birdlife en enkele Europese politici wordt er sterk voor geijverd om dit triest fenomeen te bekampen. Er werden al resultaten geboekt, maar ondertussen zien wij met lede ogen/oren aan dat de 'kwik mi dit' van de kwartel en de weemoedige 'toerr toerr' van onze zomertortel nog amper te horen is.

Er blijft nog een ander gevaar voor de vogels dat nog niet zo makkelijk zal verdwijnen, nl. **insecticiden**. Wees maar eens een vogel die zijn voedsel, kevertjes, piertjes vliegjes, en zaden op de grond moet zoeken. In Vlaanderen wordt 57% van de oppervlakte voor land en tuinbouw ingenomen door maïs. Zegge en schrijve 330 000 voetbalvelden, of 26% van onze totale oppervlakte. Met geen loep is op deze velden, van bij het zaaien tot het oogsten nog plantaardig of dierlijk voedsel te bespeuren. En grachtjes, haagkanten, een boompje, als zalige 'stepstones' voor vogels zijn ook ver te zoeken. Hoe kunnen

we daar wat aan doen zonder onze landbouwers te broodroven?

In 2019 werden door Velt vzw en Vogelbescherming Vlaanderen 4500 **dode mezen** onderzocht, omdat men dacht dat de bestrijding van de buxusmot met pesticiden voor de toegenomen sterfte onder de mezen zorgde. Feiten dienen gerespecteerd en we moeten zeggen dat tot op heden niet kon bewezen worden dat zoveel meesjes stierven omdat buxusrupsen werden bestreden. Men deed wel enkele andere verbijsterende vaststellingen. In 89 van de 95 nesten die men onderzocht, vond men restanten van... jawel DDT. En dat product is al sinds 1974 verboden. Men vond ook sporen van 36 verschillende soorten insecticiden. Daar worden we niet vrolijk van, maar we moeten eerlijkheidshalve erkennen dat ook in deze industrie grote inspanningen worden geleverd om insecticide zo veilig mogelijk te houden.

Tot slot

Hoe een dood zwartkopje een mens aan het mijmeren zet en doet nadenken. Hopelijk heb jij door mijn stukje ook 'een vogel in nood' horen piepen? Maar, genoeg vogelkommer en kwel. Ik zou er haast bij vergeten dat ik zo genoten heb van de grote en de kleine zilverreiger, van de blauwe reiger samen met een tiental lepelaars aan de kijkhut van de vijvers van Erps-Kwerps. Ook de watersnip en de ijsvogel zie ik nog blinken in de avondzon. Ja, en bij Fons en bij ons thuis wemelt het toch nog van heggemussen, roodborstjes, vinken, winterkoninkjes en natuurlijk de altijd opduikende pimpel-, kool- en staartmezen. En aan babbelende kauwkes, krijsende gaaien en kiejakkende eksters hebben wij ook geen gebrek.

Laat ons dan vooral genieten van de meer dan 300 vogelsoorten die je in ons landje nog kan beloeren en beluisteren. Laten we voor hen zorgen door het creëren van een vogelvriendelijke tuin. Dan vertel ik je geen verhaal meer over een dood vogeltje, maar over het jonge mannetje zwartkop dat op zoek naar een vrouwtje jubelend de nieuwe lente aankondigt.

